

"Els joves han après dels nostres errors"

L'artista japonesa Yoko Ono exposa des de la passada setmana a València i Alacant una sèrie de propostes artístiques ben suggerents. Per primera vegada, la vídua de John Lennon no ha de contestar cap pregunta sobre l'ex-Beatle assassinat l'any 1980.

Amb els muntatges titulats *En trance* i *Ex it* l'artista Yoko Ono, establerta a Nova York des dels anys 50, recupera alguns dels aspectes més recixits de la seua trajectòria creativa. Es tracta d'instal·lacions en què el visitant pot participar activament, sobretot en alguns dels elements que es presenten a la Llotja del Peix d'Alacant. Per contra, l'Almodí de València s'ha convertit en un espai de pura meditació, una reflexió íntima i quasi metafísica sobre la vida i la mort, presentada en forma d'arreglament d'objectes amb cent taüts dels quals naixen els respectius tarongers.

S'ha repetit insistentment que aquesta dona va ser la causa de separació del grup britànic més emblemàtic de la música pop. Això pot ser cert o no. En qualsevol cas, aquesta dona meticulosa i eminentment sensible ha elaborat al llarg de quaranta anys un itinerari coherent i consistent que ha marcat i definit les pautes internacionals de l'art conceptual.

Yoko Ono va consolidar la seua carrera internacional com a artista polifacètica dins del moviment Fluxus, un grup de músics i d'artistes plàstics de tot el món en les accions del qual també participaven personatges tan excitants com Ben Vautier, John Cage, Wolf Vostell, Christo, George Maciunas, Claes Oldenburg, Per Kirkeby, La Monte Young i el mateix John Lennon. L'aventura Fluxus va marcar el panorama de l'art conceptual i de la performance durant els anys seixanta i setanta.

—Va ser molt difícil per a una jove que arribava del Japó començar una nova vida als Estats Units en els anys 50?

—Va ser molt interessant i estimulante, més que no pas difícil. Pense que és molt estimulante arribar a provocar una situació en què tot resultarà completament diferent, pel mateix fet d'anar a un lloc distint. Cada vegada hi ha més joves que ho fan, i això crec que està molt bé.

—L'humor va ser un aspecte molt important en les iniciatives del grup Fluxus. Continua considerant que aquest és un aspecte essencial per a l'art?

—Tot el que faig en el meu treball té humor. Però

RAFA GIL

"La instal·lació a l'Almodí la tenia en la ment molt abans que em mostraren aquest lloc, però aquesta és la primera vegada que s'ha muntat."

RAFA GIL

"Pots ser molt creatiu sense drogues. I a vegades es pot ser menys creatiu prenent massa coses."

pense que no solament concentre humor en el meu art. La vida, per ella mateixa, des del moment que ets capaç d'expressar-la, té un element d'humor que li és consubstancial. Considere l'humor com una part important de la nostra vida. Gràcies a la rialla ens relaxem.

—Vostè fa servir la cal·ligrafia oriental com un discurs gràfic i verbal que es complementa. Creu que l'alfabet occidental també serveix per a la meditació o la creació?

—Estic convençuda que també hi pot servir. A l'Orient utilitzen la cal·ligrafia per a l'anàlisi. Amb l'estudi de la cal·ligrafia es reconeixen les característiques de les persones. Podria ser així de simple, però la raó per la qual s'hi analitza l'escriptura és perquè es creu que existeix alguna cosa a dintre. Pense que es podria desenvolupar aquesta tècnica a Occident.

—El pintor català Antoni Tàpies ha tingut des de sempre un especial interès pel zen i per la cultura oriental. Creu vostè que Tàpies intenta desenvolupar aquesta tècnica de la cal·ligrafia oriental en les seues obres?

—No sé què fa ara Tàpies, però és molt bonic que les persones es basen en el zen. Pense que és un error diferenciar aquests dos mons, l'occidental i l'oriental. Les cultures oriental i occidental són com dues parts que es complementen, idèntiques però simètriques, com un reflex especular. I tots som u. És com la balança del *yin* i el *yang*. A vegades la cultura occidental pren forma del concepte

yang i l'oriental pren la forma del *yin*. Es crea un diàleg i pense que aquest diàleg ens permet de madurar.

—Vostè creu en la combinació dels números? Pensa que poden ser importants la cabalística i els jocs d'atzar?

—Estic fascinada per la càbala. Pense que la nostra activitat, el nostre cos i la natura estan basats en les matemàtiques. I l'estructura numèrica és molt interessant.

—Per què ha col·locat cent taüts i tarongers a l'Almodí?

—La qüestió és que el cent és com la xifra u. És el començament. La diferència entre el cent i l'u és que el cent, tot i que també és el començament (com la xifra u), té molta experiència. El cent és com la resurrecció: és el començament però amb una gran història al darrere.

—A València es viu molt al carrer. No li hauria agradat preparar una instal·lació a l'exterior, als carrers i a les places de la ciutat?

—Bé, també hauria pogut fer una instal·lació al carrer, però quan vaig veure l'espai en les imatges del vídeo que m'enviaren em vaig dir: "Per què no faig la instal·lació dels taüts i tarongers aquí?" Aquest és el lloc ideal per a aquesta instal·lació en particular.

—És a dir que el lloc us va inspirar per fer aquesta instal·lació.

—En realitat la instal·lació ja la tenia en la ment molt abans que em mostraren aquest lloc, però mai no havia disposat d'una bona oportunitat per muntar-la. Aquesta és la primera vegada que s'ha muntat.

—La realitat que coneix del País Valencià és completament positiva?

—Segur que ha d'haver-hi alguna cosa negativa, perquè totes les ciutats tenen alguna cosa negativa, però no he estat prou temps aquí per conèixer-la. L'única cosa que he vist és que la ciutat, la part vella, és realment bonica. M'agrada el pes històric d'aquesta ciutat. I hi ha alguna cosa molt especial en això. És una ciutat vella i pre-

ciosa i m'encanta la història que s'hi respira. Té una gran connexió amb la memòria que jo tinc del Japó. Al segle XV uns vaixells espanyols van arribar al Japó. Després d'aquest primer contacte hi va haver comerç durant molt de temps. Quan era petita menjàvem un tipus de pastís que anomenàvem "castela". No és res d'especial, però és bo. I per això tots els xiquets estimen aquest peculiar menjar. Molt després, quan vaig créixer, em vaig adonar que "castela" sonava estrany, no semblava japonès.

"És un error diferenciar el món occidental i l'oriental. Les cultures oriental i occidental són com dues parts que es complementen, idèntiques però simètriques, com un reflex especular. I tots som u."

Aquest dolç ve de Nagasaki que és la ciutat per on els espanyols van arribar. Hi ha moltes coses com aquesta al Japó, moltes coses que han vingut d'Espanya. I estic segura que aquí passa el mateix, que deu d'haver-hi un munt de coses japoneses a Espanya. Així, quan pense en aquesta ciutat, no veig una ciutat espanyola que és bonica i res més. Hi ha alguna cosa que em recorda la meua joventut.

—Vostè ha estat una reconeguda activista política. Creu que l'artista ha d'implicar-se en la realitat social?

—Abans que res hem d'aclarir que tots nosaltres vivim en una realitat social, i no solament els artistes. Pertanyem a diferents races i ens afecten realitats socials diverses. I si no fas res per millorar la societat, i això vol dir molt sobre tu mateixa, això sí que afectaria la societat. Cadascun de nosaltres hauria de fer alguna cosa per millorar la societat. Però no crec que el meu treball siga solament onejar una bandera política. Pense que la situació del món és tan complexa en aquests moments que onejar una bandera en el cantó d'un

carrer no és un bon mètode. Per a mi, hi ha dues coses en el món: una és la guerra al carrer i l'altra la pau al carrer. Mentre la guerra al carrer siga financerament viable, la gent farà la guerra perquè una de les motivacions de la guerra és l'econòmica. Per lluitar contra això, la pau al carrer ha de créixer, créixer i créixer al bell mig del carrer. I tots nosaltres tenim la possibilitat de col·laborar-hi. Qualsevol pot lluitar per la pau o per les flors, simplement escrivint llibres o fent qualsevol cosa que no tinga res a veure amb la protesta al carrer. Aquestes activitats ens fan esdevenir membres de la pau al carrer. Qualsevol persona que faça una cosa que es relacione amb la pau al carrer està fent-ho bé. No hauríem de criticar-nos els uns als altres, més aviat hauríem de ser amables amb els altres. I no dir: "Què fa, aquesta? Què és? No-res!". Tots nosaltres fem pau al carrer, i jo aspire al gran confort pel que fa a la meua persona, en comptes d'anar sempre cridant eslògans polítics.

—Pel que diu, ha canviat un poc la manera de pensar, perquè abans sí que considerava necessari onejar banderes polítiques.

—Això ho vaig fer quan era jove, quan hi havia una forta activitat social. Era un moment polític important, era el final de la guerra del Vietnam. Hi havia una situació urgent, i per això sempre onejàvem les banderes. Però ara no hi ha una guerra en el sentit tradicional. Hi ha moltes petites guerres en acció.

Continua sent una situació seriosa, però en aquest cas el que hem de fer és créixer tots junts. I aquesta és l'única manera d'aturar la trajectòria de la guerra.

—Pensa que està justificat el consum d'al·lucinògens si amb això es potencia la creativitat artística?

—Ja fa temps, vaig escriure un bon llibre i molta gent va pensar que m'havia pres alguna cosa estimulante per tal de poder-lo escriure. En realitat ja feia molt de temps que no prenia res, i ni tan sols fumava tabac. Res de res. Amb això vull dir que pots ser molt creatiu sense drogues. I a vegades es pot ser menys creatiu prenent massa coses. Realment jo pense que ha estat positiu per al procés d'aprenentatge de la raça humana haver passat per aquest període, però no l'hem de repetir. En aquests moments els joves han après dels nostres errors, s'han adonat que no han de prendre res. Ells són prudents.

—Què li pareix l'últim disc de Paul McCartney?

"La vida, per ella mateixa, des del moment que ets capaç d'expressar-la, té un element d'humor que li és consubstancial. Considere l'humor com una part important de la nostra vida. Gràcies a la rialla ens relaxem."

RAFA GIL

—Pense que està molt bé, si tenim en compte que ell ja té més de cinquanta anys i ha centrat el seu treball en aquest darrer àlbum en una recuperació dels primers moments del pop. És molt difícil per a la gent que ja no té divuit anys arribar a les llistes d'èxits. Ara ell encapçala les llistes. És molt bo intentar d'arribar-hi i ell ho està aconseguint. I això m'agrada.

"Jo aspire al gran confort pel que fa a la meua persona, en comptes d'anar sempre cridant eslògans polítics."

Ricard Huerta